

INGLIZ TILIDAGI TARIXIY RIVOYATLARDA IFODALANGAN “ADOLAT” KONSEPTI

Raximjonova O‘g‘iloy Azimjon qizi

Qo‘qon davlat pedagogika instituti magistranti

E-mail: pedagogyusupova@gmail.com

Solijonov Mukhammadjon Zokirjon o‘g‘li

Ilmiy rahbar:

Qo‘qon davlat pedagogika instituti, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori

ANNOTASIYA

Millat madaniyatini o‘zida aks ettiruvchi tarixiy rivoyatlar o‘zida jamiyatning konseptual qarashlarini ifoda etadi. Maqola ingliz xalqining adolat haqidagi qarashlari, tushunchalari, obrazli taffakuri, bu boradagi xulosa va tajribalarini til orqali o‘ziga xos ekanligini ko‘rsatadi. Ingliz tarixiy rivoyatlarida aks etgan lingvomadaniy va adolat uzvli so‘zlar aks etgan.

Kalit so‘zlar: konsept, tarixiy rivoyat, adolat konsepti, Robin Gud, Qirol Artur.

THE CONCEPT OF “JUSTICE” EXPRESSED IN ENGLISH HISTORICAL PARABLES

ABSTRACT

Historical parables that reflect the culture of the nation express the conceptual views of the society. The article shows that the views, concepts, figurative thinking, conclusions and experiences of the English people about justice are unique through language. Linguoculturological and justice related words reflected in English historical parables are reflected.

Keywords: concept, historical parable, concept of justice, Robin Hood, King Arthur.

KIRISH

Hamma davrlarda har bir xalq yoshlarni axloqi va odobi, iymoni va vijdoni, bilimi, malakasi, xatti-harakatini, urf-odati, an‘anasi, marosimi, o‘zligini anglashiga alohida e‘tibor qaratganlar. Shunday ekan, rivoyat va maqollar kabi xalq og‘zaki ijodi vositalarida yoshlarning aksiologik ongnini shakllantirishda oila va jamiyatda, ta‘lim-tarbiyada milliy qadriyatlarga alohida e‘tibor qaratish, yoshlarni xalq

ogʻzaki ijodi va milliy qadriyatlarga sodiqlik ruhida tarbiyalash, ularni halol, pok inson boʻlib ulgʻayishida katta ustoz deya bilish mumkin [25].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Turli adabiyotlarda konseptlarni ifodlash, ularning nazariy tadqiqiga bagʻishlangan talqinlar xorijlik olimlardan Michael Wenzel, Tyler G. Okimoto, Norman T, Babushkin, Hayden White, Budayev E.V kabilar tadqiqotlarida kuzatiladi. Oʻzbek tadqiqotchilarida esa tilshunos va adabitochilardan Mirtojiev M, A.A.Abdualazizov, Azamat Primov, X. Qodirova, M. Solijonov ishlarida muayyan darajada oʻrganilgan. Bundan tashqari ingliz tilidagi Robin Gud, Qirol Arturga oid ogʻizdan-ogʻizga oʻtib kelayotgan tarixiy rivoyatlari koʻplab koʻplab konseptlarni oʻzida mujassam qilgan.

Adolat konseptini tadqiq qilar ekanmiz konsept tushunchasining aynan bir tarifi yoʻqligini kuzatamiz. S.G. Vorkachev bu tushunchani “Konsept – tildagi oʻz ifodasi va lingvokulturologik spetsifikasiga ega tushuncha, tasavvur va bilimlar toʻplamidir”[23] deb aytgan boʻlsa, S.A.Askoldov “bu bir tur yoki boshqa turdagi tushunchalar haqida fikrlash jarayonini oʻzida aks ettiradigan birlikdir”[5] deya izoh bergan.

Qiyosiy, semantik tahlil, konseptual, madaniy tahlil metodlardan foydalangan holda ingliz tilidagi tarixiy rivoyatlarda adolat konsepti qanday ifodalanganligini tadqiq qilamiz.

NATIJALAR

Tarixiy rivoyatlarda aks etadigan ingliz madaniyatiga mansub soʻzlar odatda qadimgi ingliz tilidan kelib chiqqan va kelajakdagi madaniy anʼanalarga taʼsir etgan soʻzlar hisoblanadi. Bu soʻzlar oʻzaro juda koʻp yillik tadqiqda rivojlangan, lekin ular tarjimada maʼnosi oʻzgarishi mumkin.

Quyidagi ingliz madaniyatiga mansub tarixiy rivoyatlarda aks etadigan asosiy soʻzlar mavjud.

1. *King* - ingliz tilidagi “*King*” soʻzi tarixiy va madaniy hujjatlarda hukmdor yoki monarxga nisbatan keng qoʻllanilgan.
2. *Queen* – “*Queen*” soʻzi esa qirol yoki ayol monarxning xotiniga nisbatan qoʻllaniladi.
3. *Crown* – “*Crown*” soʻzi ingliz monarxlari tomonidan kiyiladigan sakkiz qirrali bosh kiyimni tasvirlash uchun ishlatiladi va qirollik hokimiyati yoki hokimiyat ramziga ishora qilish uchun ham ishlatiladi.

4. *Knight* – “*Knight*” so‘zi esa ingliz fuqarolarining o‘rtasida o‘zaro yordamchi, tayanch, atoqliklik va yaxshi fe‘l sohibi kabi mazmundagi ma‘nolarda foydalanilgan so‘zdir, ingliz tarixida qurol va ritsarlik bo‘yicha o‘qitilgan o‘rta asr jentlmen askarini tasvirlash uchun ishlatiladi.

5. *Castle* – “*Castle*” so‘zi ham ingliz tilida uzoq va boy tarixga ega va qadim zamonlardan beri mustahkamlangan inshootlarni tasvirlash uchun ishlatilgan.

6. *Joust* – “*Joust*” so‘zi o‘rta asrlardagi musobaqani tasvirlash uchun ishlatiladi, unda otda ritsarlar bir-biriga nayzalar bilan zarba berishadi.

7. *Chivalry* – “*Chivalry*” so‘zi esa “*ulug‘vorlik*”, “*atog‘liq*” deb tushunsa bo‘ladi. “*Chivalry*” – X-XIV asrda mashhur bo‘lgan. Ritsarlarning o‘rta asrlardagi xulq-atvor qoidalarini tasvirlash uchun ishlatiladi, unda jasorat, sharaf va ayollarga hurmat ta‘kidlangan.

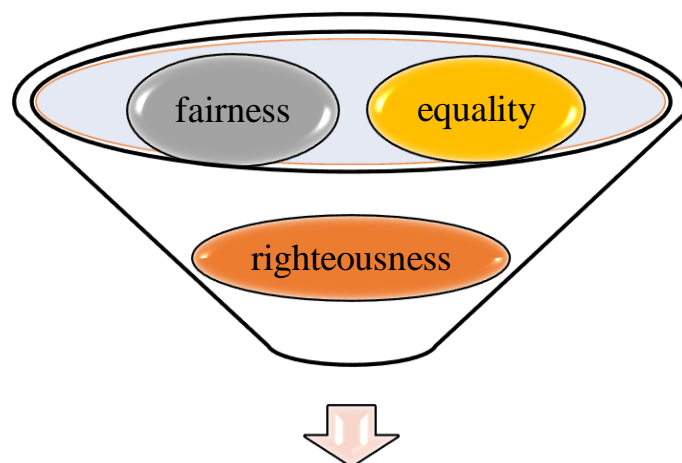
8. *Court* – “*Court*” so‘zi ham ingliz tarixida qadimgi angliya davlatining mahkamalarini anglatish uchun foydalanilgan so‘zdir. Angliyadagi sud tizimiga yoki monarx yoki hukmdor sud tutadigan jismoniy joyga ishora qilish uchun ishlatiladi.

9. *Empire* – “*Empire*” so‘zi bir nechta shtat yoki hududlar bitta monarx yoki hukumat tomonidan boshqariladigan siyosiy tuzilmani tasvirlash uchun ishlatiladi.

Tarixiy rivoyatlarda adolat *halollik*, *to‘g‘ri so‘zlik*, *tenglik* kabi turli tushunchalar orqali ifodalaniy yaxlit konseptni ifoda etadi (1-rasm).

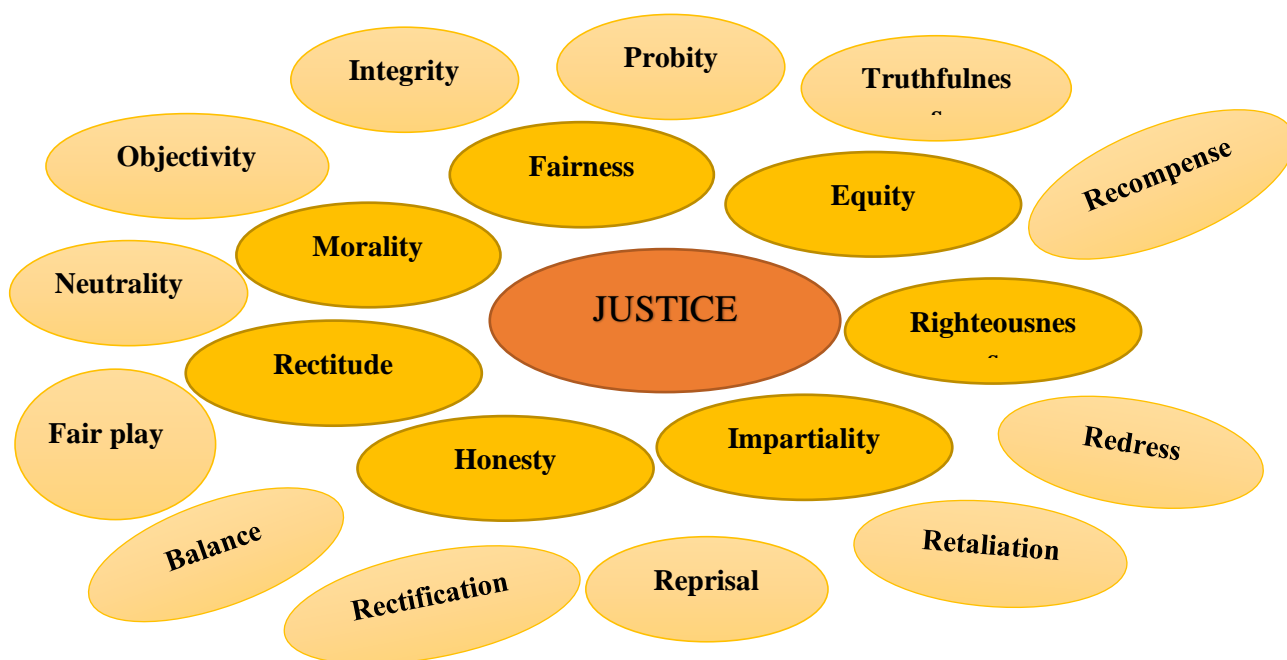
“*Justice*” so‘zi lotincha “*justitia*” so‘zidan olingan bo‘lib, u o‘z navbatida “*just*, *equitable*, *right*” degan ma‘noni anglatuvchi “*justus*” sifatdoshidan kelib chiqqan. “*Justus*” so‘zining o‘zagi “*jus*” bo‘lib, lotincha “*huquq*, *qonun*” degan ma‘noni anglatadi.

Shuningdek konseptlarni ifodalash uchun so‘zning semantik shakli aks etishi mumkin. Misol uchun adolat konseptida aynan adolat so‘zi o‘rniga uning boshqa shakli kelishi mumkin [24] (2-rasm).

Concept of justice

1-rasm. Adolat konseptini ifodalovchi tushunchalar

2-rasm. Ingliz tarixiy rivoyatlarida “adolat” konseptini ifodalash uchun ishlatiladigan soʻzlar

MUHOKAMA

Qirol Arturga oid rivoyatlarda adolat tasviri. Artur romanlari ritsarlar va ularning adolat uchun kurashlari haqida koʻplab hikoyalarni oʻz ichiga oladi. Ushbu hikoyalarda ritsarlar adolat va haqiqat uchun kurashadilar, vatandoshlarini dushmanlar va yovuz odamlardan himoya qiladilar. Qirol Artur va uning ritsarlari ham oʻz ishlarida adolatga intilishadi va yuqori axloqiy tamoyillarga amal qilishadi.

Robin Gud romanlarida adolat tasviri. Robin Gud ingliz tarixining yana bir taniqli qahramoni boʻlib, u adolat uchun kurashchi sifatida tasvirlangan. Afsonalarda

Robin Gud boy va ochko‘zlarga qarshi kurashadi va kambag‘allarni himoya qiladi. Robin Gud va uning o‘rtoqlari o‘rmonda yashaydilar kambag‘allarga va nohaqlikka uchragan oddiy aholiga yordam berish uchun boy va ochko‘zlarga hujum qilishadi.

XULOSA

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki ingliz tarixiy rivoyatlarida adolat konsepti ko‘pincha **qonun ustuvorligi** va **qonun ostida barcha shaxslarga adolatli va teng munosabatda bo‘lish** bilan bog‘liq.

Artur romanlari va Robin Gud haqidagi afsonalar ko‘plab o‘xshashliklarga ega bo‘lsada, ular adolat konseptini tasvirlashda ham farqlarga ega. Arturga oid rivoyatlarda **hukumatdagi adolat** ko‘proq ta’kidlangan. Robin Gudga oida rivoyatlarda **jamiyatdagi adolat** ko‘proq ta’kidlangan. Ikkala qahramon ham adolat uchun kurashning ramzidir, ammo ular bu maqsadga erishish uchun foydalanadigan yondashuvlar turlicha. Tarixiy rivoyatlardagi aks etgan shunday jamiyat va siyosatdagi adolat konsepti sabab ham bugun Buyuk Britaniya shunday noyob mamlakatga aylangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Abdisamatov A., Solijonov M. Reklama matnlarida turg‘un birikmalarning lingvistik xususiyatlar. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS) 2.3 (2022): 535-539.
2. Alimsaidova, S. A. "Principles of the formation of sociolinguistic competence of students of secondary schools (with the English language of instruction) SCOPUS Psychology and education." Come on (2021).
3. Allen W, Robin Hood Tales, Copyright, Wright, 1997 – 2013.
4. Amidieevna, A. S. "Language and Culture as a Basis for Development of Competence." Middle European Scientific Bulletin 22 (2022): 58-60.
5. Аскольдов С.А. Концепт и слово// Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология.-М:Academia. 1997.-С.267-280
6. Isakova, Shohida. "The Role of Parents in Foreign Language Teaching." The Peerian Journal 4 (2022): 13-16.
7. Israilova G.M. Analysis of the synonymic rows of the verb “see”. December 2022. Journal of Positive School Psychology.
8. Israilova G.M. Identification of gaps in students’ knowledge of the Russian language. USSIR Vol.11, No.12.December 2022.

9. Jason Hamilton, King Arthur timeline: a complete list of stories and tales, King Arthur: Man or Myth ; Language. English ; Publisher. Pen and Sword History; Publication date. May 13, 2020.
10. Kholdorova Nozima Akhmadjon kizi, & Solijonov Mukhammadjon. (2023). The term "concept" in cognitive linguistics theoretical views on its application. Educational Research in Universal Sciences, 2(3), 33–37.
11. Mirmuhsin Yuldashev Munavvarjon o'gli. "Development of short story genre in american literature". European Journal of Humanities and Educational Advancements, vol. 3, no. 6, June 2022, pp. 18-19.
12. Mirmuhsin Yuldashev. Flash fiction as an innovation in lydia davis's short stories. International journal of social science & interdisciplinary research (2022): Pp.422-425.
13. Mirmuhsin Yuldashev. Modern tendencies in american short story genre. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. 2021, Volume : 11, Issue : 6. Pp. 918-919.
14. Muhamedjanovna T. F. (2023). Ways to Develop Students' Motivation in Learning with the Help of Digital Means. American journal of science and learning for development, 2(1). Pp. 31-33.
15. Mukhammadjon Solijonov and Kholiqova Lutfiya. Linguistics in the anthropocentric paradigm methodological foundations of science. International journal of social science & interdisciplinary research (2022): 174-177.
16. Mukhammadjon Solijonov. Linguistic and extralinguistic factors forming the conceptual field of parables. International journal of social science & interdisciplinary research (2022): Pp. 414-417.
17. Solijonov Muhammadjon. Conceptual field analysis sample of the text (on the example of parable). Актуальные вопросы современной науки и образования. 2021. – С. 138-140.
18. Solijonov Mukhammadjon. Basics of linguocultural analysis of literary text. International Journal of Early Childhood Special Education. Vol 14, Issue 07 2022. – Pp. 2197-2201.
19. Solijonov Mukhammadjon. On the linguocultural analysis of the conceptual field in the text. European Journal of Molecular & Clinical Medicine 7.3 (2020): 3656-3660.
20. Tillahodshajeva, F. (2023). Schiller in Uzbekistan. International scientific conference "Innovative trends in science, practice and education", 2(1). Pp. 51-55.
21. Tilyakhodzhaeva F.M. Artistic Features in the Stories of Adalbert Stifter. Central Asian journal of social sciences and history 4.1 (2023): 10-13.
22. Tilyakhodzhaeva Fazilya. Required English linguistic knowledge for teaching math in English. The American Journal of Applied sciences 5.01 (2023): 1-4.

23. Воркачев С.Г. Лингвоконцептология и межкультурная коммуникация: истоки и цели // Филологические науки. 2005. № 4. С. 76–83.
24. Hakimdjanova, Mamura Erkinovna. Badiiy matnga kognitiv-semantik yondashuv. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. 2022y. 824-828 bb.
25. Xolov Olimjon Chorshamiyevich, Xalq og‘zaki ijodi vositasida o‘quvchilarda aksiologik ongni shakillantirishning ilmiy nazariy asoslari. Scientific Journal Impact Factor. V1|ISSUE 8. 2021y. 498-508b.
26. Yuldashev M. Writing intellectual stories as a personal style of Lydia Davis. Экономика и социум. 2021. № 2-1 (81). С. 413-415.
27. Yuldashev Mirmuhsin. Modern tendencies in American short story genre. International journal of social science & interdisciplinary research (2022): Pp. 380-382.
28. Zilolakhon Zokirovna Isakova (2021). Expression of value by means of consonants. Теория и практика современной науки 1, 98-100.
29. Zokirovna, I. Z. (2022). Expressing semantic category of value with lexical-semantic method. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(11), 1176-1181.
30. Zokirovna, I. Z. (2022). In English and Uzbek Languages the Importance of Suprasegmental Units in Expressing Value in Speech. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 3(5), 1-5.
31. Z.Z Isakova (2021). Usage of non-verbal expressions in the trilogy of " an American tragedy"(by T. Dreiser). Asian journal of multidimensional research 10(5), 575-578.